

Jouko Rikkinen. Uhanalaiset kasvit Suomen luonnossa. Otava.

Uusi opas uhanalaisista putkilokasveista

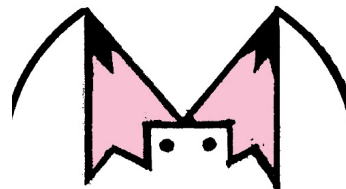
Uhanalaiset kasvit Suomen luonnossa -kirjassa esitellään kaikki 375 vuonna 2019 valmistuneessa Suomen lajien uhanalaisuus raportissa mainitut putkilokasvilajit. Kirjallista kuvausta kunkin kasvilajin kohdalla on vähän ja lajiesittelyt ovat pääasiassa valokuvan varassa. Valokuvat ovatkin tarkasti harkittuja ja kasvustokuvan lisäksi monen kasvin kohdalla on lajintunnistuksen kannalta sen olennaisesta piirteestä tarkempi osakuva. Kasvilajien kohdalla on mainittu kunkin lajin uhanalaisuusluokka ja suojelutaso. Kirjassa mainitaan kunkin lajin kohdalla uhanalaisuuden syy, joista kaikkein suurin on viimeisen sadan vuoden aikana tapahtunut maan voimaperäinen käyttö ja toisaalta perinteisen maatalouden häviäminen. Kasvit on esitelty

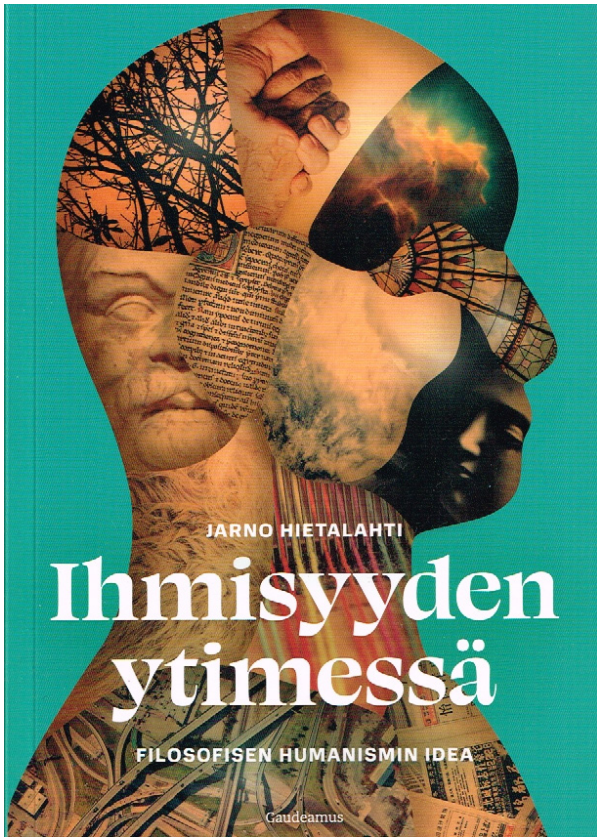
kasvupaikkatyypeittäin, mikä jo itsessään auttaa lukijaa hahmottamaan uhanalaisuuden syytä. Toisaalta myös kasviretket tehdään tietyissä kasvupaikoissa, ja kirjasta on helppo tarkistaa kyseisten kasvupaikkojen uhanalaiset lajit.

Kirja soveltuu maastokäyttöön ja sitä on helppo selata. Pelkästään tämän kirjan avulla kaikkia kasvilajeja ei pysty tunnistamaan ja kirjassa viitataan nettisivustoon, josta voi hakea lisätietoa. Aivan aloittelevan kasviharrastajan ensimmäinen lajintunnistusopas kirja ei ole, mutta sopii kaikille kasveista kiinnostuneille lukukirjaksi. Pidemmälle ehtineille harrastajille ja miksei ammattilaisillekin opas on hyvä lisä retkireppuun. Koska uhanalaisuuden syy useimmiten on ihmisen toimi, on syytä varmistaa, että uteliaisuus tai harrastajat eivät pahenna tilannetta. Asiallisesti tekijä kehottaakin uhanalaisista ja harvinaisista kasveista kiinnostuneita retkeilemään pitkospuita ja rakennettuja reittejä pitkin. Monet uhanalaisten kasvien kasvupaikoista kuten harjut ja lehdot sekä kalliokasvillisuus eivät kestä kulutusta.

Koska uhanalaiset kasvit ovat harvinaisia, luonnossa liikkuva ei kohtaa niitä sattumalta. Siksi on mielenkiintoista edes kuvina nähdä näitä katoavia kasvilajeja. Kirja kuvaa sitä lajikirjoa minkä olemme menettämässä. Kirja toivotavasti toimii yhtenä maankäytön muutoksen pontimena maanomistajille (mukaan lukien valtio), sillä heidän varassa on näidenkin kasvien kohtalo.

MINNA-MAARIT KYTÖVIITA

Jarno Hietalahti. *Ihmisyyyden ytimessä – filosofisen humanismin idea*. Gaudeamus.

Mahtuuko ympäristö ihmisyiden ideaan?

Nuori Pentti Linkola kirjoitti 1952, että luonnonsuojelu on pyyteetöntä toimintaa ja kaikkien luonnonsuojelijain ja -tieteilijöiden ehdoton velvollisuus. Kaksi vuotta myöhemmin Linkola korosti, että luonnonsuojelu on epäitsekkäis aate, kun muut aatteet askartelivat etupäässä ihmisen ympärillä. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin Linkola katsoi, että hyvinvointisocialismi, joka tavoitteli tasavertaisuutta ja kulutuskyvyn nostoa kaikille ihmisille, perustui tuulentupiin. Linkolasta oli tullut ihmisen, yhteiskunnan ja edistysuskon väsymätön kriitikko. Ihminen pysyi itsepintaisesti kaiken keskustelun keskipisteessä, vaikka maailma ympärillä muuttui. ”Tällainen kristillis-humanistis-sosialistinen näkemys on äärimmäisen vieras ja vastenmielinen biologisen maailmankatsomuksen omaavalle luonnonystäväälle, joka

näkee ihmislajin miljoona vuotta kestäneen vaelluksen lyhytaikaisena – – tähdenlentonäkökulmana elämän kymmeniä miljoonia vuosia jatkuneessa historiassa ja jonka on mahdotonta käsittää, että ihmisellä olisi jokin sen erityisempi tarkoitus ja merkitys kuin muilla elämänmuodoilla.”

Ihmiskeskeisiä aatteita, joiden yläkäsitteenä pidetään yleensä – ehkä virheellisesti – humanismia, syytetään usein ihmisen ympäristöongelmista, ikään kuin humanismi ihmisen arvokkuutta korostavana isminä oikeuttaisi ihmisen aiheuttamaan ympäristötuhot, joista saamme lukea harva se päivä sanomalehdestä. Millä oikeudella ihminen käyttää luonnonvaroja kuten käyttää, on jokaista luonnonystäväää askarruttava kysymys. Jarno Hietalahden kirja *Ihmisyyyden ytimessä* on laaja ja omaperäinen katsaus humanismin ja filosofian historiaan ja kehitysvaiheisiin. Hietalahti kirjoittaa myös ihmisen ja ympäristön välisestä vastakkainasettelusta ja yrittää vastata humanisteille esitettyihin syytöksiin, oikeuttaako ihmiskeskeinen ajattelu luonnon ryöstön. En osaa arvioida humanismin historiallisia vaiheita tai humanismia filosofisena ajattelutapana, mutta Linkolan esittämän arvostelun vanavedessä yritän selvittää itselleni humanismin suhdetta luontoon ja ympäristöön, kuten Hietalahti asiasta teoksessaan kirjoittaa.

Kirjaa lukiessa ei jää huomaamatta, että kirjoittajalle humanismi on perin juurin ihmiskeskeinen ajatusrakenne. Humanismin lähtökohta on ihmisarvo, sen puolustaminen ja edistäminen, ihmisarvosta ei tingitä, koska ihmisarvon idea on jakamaton. Tämä ihmismyönteinen suhtautumistapa ja yksipuolinen ihmisen arvon edistäminen on ristiriidassa monen luonnonsuojelun ja ympäristönsuojelun koskevan kysymyksen kanssa. Voiko humanisti hyväksyä hyvinvoinnin tason alentamisen, jos se johtaa ihmisen mahdollisuuksien kaventumiseen tai abstraktin ihmisarvon laskuun? Saako ihminen kahmia itselleen vaurautta aiheuttamalla samalla kollektiivista haittaa suurelle joukolle muita ihmisiä, jos ihmiskuvaan liittyy keskeisesti ihmisen va-

pauden kunnioitus ja omaisuuden loukkaamattomuus. Kirjoittaja esittää jopa ajatuksen, että filosofisen humanismin näkökulmasta ihmisellä on oikeus ja velvollisuus olla tottelematta käskyjä, jotka ovat ihmisyyttä vastaan. Voiko tämä tarkoittaa myös lakeja ja asetuksia tai kunnianhimoista ympäristöpolitiikkaa, jotka rajoittavat ihmisen toimintamahdollisuuksia?

Humanismi ei ole pelkästään ihmisen oleukseen käpertyvää ajattelua, vaan ihmisestä lähtevää asioiden tilan selittämistä ja ymmärtämistä. Hietalahti korostaa edustavansa filosofista humanismia, joka on ajassa kehittyvä, koko ajan laajeneva kehä, joka sisällyttää itseensä uusia asiakokonaisuuksia, kuten feminismin sekä ihmisen ja koneen välisen suhteen. Humanismi on filosofinen yläkäsite, tavallaan puiteajattelua ihmisestä. Käytännössä eettiset periaatteet ja moraalit, politiikka ja talous ohjaavat ihmisen toimintaa. Humanismi siivilöityy yhteiskuntaan oikeuden, vallankäytön ja kaupankäynnin kautta, jotka ohjaavat ihmisen käyttäytymistä ja asemaa yhteiskunnassa. Humanismi ei kuitenkaan ole ottanut selvää kantaa ihmisen luontosuhteeseen, eikä ole selventänyt eroa ihmisen kunnioittamisen ja elämän kunnioittamisen välillä.

Ihminen ei ole ainoastaan filosofisen tarkastelun kohde, vaan biologinen, fysiologinen, henkinen ja hengellinen sekä sosiaalinen ja sosiologinen olio. Onko humanismi ristiriidassa ihmisen luonnollisten ominaisuuksien kanssa? Filosofinen humanismi jättää kernaasti vastamatta kiusallisiin humanismia arvosteleviin vasta-argumentteihin todeten, ettei esitetty ajattelu tai toiminta – sodat, riisto, syrjintä tms. – ole humanististen periaatteiden mukaista. Maallikko taas ajattelee, ettei humanismi ole perustellut kantaansa hankaliin asioihin tai käsitelty syvällisesti sitä mistä sitä arvostellaan. Ihmisen ajattelua ja toimintaa selittää hyveellisyyden lisäksi myös ihmisen tietoinen tai tietämätön oman edun tai itsekkään hyödyn tavoittelu, joka on monesti vieras humanismille. Humanismi sallii äänten moninaisuuden muttei aina

tekojen moninaisuutta. Humanististen selitysyritysten moninaisuus voi pudota relativismin kuoppaan, jossa syvälinen filosofinen pohdinta muuttuu helposti pintapuoliseksi mielipiteenvaihdoksi.

Humanismi käänsi aikoinaan selkensä kristilliselle, jumalakeskeiselle ajattelulle asettaessaan ihmisen aatteen keskiöön. Humanismin laajeneva kehä ei ole toistaiseksi laajentunut ottamaan riittävällä tavalla huomioon sitä ympäristöä, jossa ihminen – humanismin päähahmo – toimii ja josta hän on täysin riippuvainen. Etiikassa luonto ja eläimet ja kaikki elollinen – toisinaan eloton luontokin – on ollut vakavan pohdinnan kohteena jo kauan. Miksi humanismi ei kulje etiikan tietä, vaikka etiikan ala kuuluu kiinteästi humanismin siipien suojaan. Kysymykset oikeasta ja väärästä, oikeudesta ja kohtuudesta kuuluvat elimellisesti filosofisen humanismin alaan.

Humanistin tulisi tutkia tarkemmin siihen kohdistunutta kritiikkiä: miksi ihminen ei ole se jollaiseksi humanismi ihmisen käsitteellisesti ajattelee. Miksi humanistiset ajatukset, jotka ovat yleismaailmallisia ja kannatettavia, eivät ole läpäisseet yhteiskuntaa ja siirtyneet kaikkien ihmisen toimintaan. Millainen maailma olisi, jos sen historiankulkua olisi ohjannut humanistien katsomat arvot ja ihmiskeskeisyys. Olisiko sekin utopiyhteiskunta, kuten Platon *Valtio* tai Thomas Moren *Utopia*? Ihmisen arvoituksessa voi olla vielä jotain sellaista, jota humanismi ei ole tavoittanut.

Jos maallikko yrittää etsiä humanistisesta perinteestä selitystä ihmisen ja ympäristön väliseen kiistanalaiseen kysymykseen, lähimäksi tulee Jean-Paul Sartren eksistentialismi. Sartre katsoi, että ihmisen perusominaisuus on vapaus. Ihminen voi valita toimintansa kullossissakin oloissa ulkoisista olosuhteista riippumatta. Sartre katsoi, että ihmistä ei kahlinnut ulkopuolelta annetut arvot, ihminen asettaa arvonsa itse ja ohjaa itse elämäänsä. Ihminen on tuomittu vapauteen, mutta tällä vapaudella on seuraamuksia, hinta josta on kannettava

vastuu. Valitessaan yhden tien kulkea, ihminen todennäköisesti sulkee monet vaihtoehdot tiet takanaan. Tänä päivänä Sartren eksistentiaalisuus on saanut maapallonlaajuisen uuden tulkinnan, jolle luonnontieteellinen tutkimus antaa sisällön. Tämä ihmisen toimintaedellytysten liiallinen vapaus on monen ihmistä ja ympäristöä koskevan eksistentiaalisen ongelman takana. Hietalahti kirjoittaa, että humanisti suhtautuu elolliseen luontoon *lähtökohtaisesti* arvostaen vaikka joskus ihmistoiminta ajaa sen ahdinkoon (kursivointi kirjoittajan). Luonto on viime kädessä alistainen ihmisen tarpeille. Ympäristöntutkijalle kysymys ei ole joskus -ajattelusta vaan vallitsevasta maailmantilanteesta.

Talous ja vallankäyttö ovat ihmiselle ominaista toimintaa, siksi on olennaista ymmärtää, miten humanismi on vaikuttanut talouspolitiikkaan ja yhteiskuntapolitiikkaan, jotka asettavat myös ympäristöpolitiikan raamit. Humanistit ja filosofit ovat pohtineet vuosisadat ihmisen suhdetta ympäristöönsä, siksi – näin uskon – ympäristöstä huolestuneiden on hyvä olla perillä humanistisen ajatteluperinteen vaiheista käsitteeksi mikä osa ihmisellä ja ihmisen aatehistorialla on ympäristökysymyksessä. Hietalahden kirja on mainio johdatus tähän aiheeseen. Teos selvittää humanistisen ajatteluperinteen seikkaperäisesti. Kirja on kirjoitettu miellyttä-

vällä ja rikkaalla, kirjoittajalle omaperäisellä suomen kielellä, jota höystetään anekdootein ja kirjoittajan omin kommentein ja lisäyksin. Teosta vaivaa hieman asioiden parhaaksi selittämisen vaatimus ja kaikenlaisen ihmistoiminnan ymmärtämisyritys. Toisinaan kirjoittaja valistaa lukijaa elämäntapaohjein, joiden yhteys humanismin teoriaan voi olla kaukaa haettu.

Humanismi aatteena ei oikeuta ihmistä käyttämään ympäristöä tuhoavasti, vaan sen tekee ihminen itse, koska ei tunne eikä tottele humanismin kauniita periaatteita elää ihmisiksi. Protagoraan motto ihmisestä kaiken mittana, on vanhentunut ja meidän on korvattava antiikin mitta modernilla mittarilla joka ei ole yksin ihminen. Filosofista ja humanistista kirjallisuutta vaivaa hieman pintapuolinen tietämys biologiasta, ekologiasta ja evoluutiosta, elämää ja sen monimuotoisuutta ja muuttumista tutkivista tieteenaloista. Ihminen ihailee yhä luolan seinälle heijastuvaa omaa kuvaansa ymmärtämättä täysin mitä luolan ulkopuolella tapahtuu. Humanismin on ryhdistädyttävä ympäristökysymyksessä, vaikka humanismin kehän laajentaminen edellyttäisi rajojen asettamista oman arvon tuntevalle ihmiselle. Ympäristötieteillä olisi mittareita olemassa.

PASI REUNANEN

